

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ВО
 ФУНКЦИЈА НА ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО ПОЛОШКИОТ
 РЕГИОН“ ОД М-Р АГИМ АСАНИ, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТ
 ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА,
 УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП

Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 4 при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип на својата 71. седница (електронска), одржана на 1.12.2023 год., донесе Одлука бр. 0206-1160/5 од 4.12.2023 год., со која се формира Рецензентска комисија за оценка и одбрана на докторската дисертација со наслов „Културното наследство во функција на одржливиот развој на туризмот во Полошкиот регион“, пријавена и изработена од кандидатот м-р Агим Асани, магистер по менаџмент во туризмот, во состав:

- проф. д-р Дејан Методијески – претседател;
- проф. д-р Тања Ангелкова-Петкова – член;
- проф. д-р Оливер Филипоски – член;
- проф. д-р Нако Ташков – интерен ментор и член;
- проф. д-р Адем Дрешај – екстерен ментор и член.

Комисијата во наведениот состав, по прегледување на докторската дисертација, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Структура на трудот

Докторската дисертација со наслов „Културното наследство во функција на одржливиот развој на туризмот во Полошкиот регион“ на докторанд м-р Агим Асани содржи 345 страници компјутерски обработен текст. Содржински дисертацијата има 5 теми, односно:

Кратка содржина:

(наведени се само главните теми)

Вовед

1. Теоретско-методолошки пристап во истражувањето
2. Туризам
3. Култура и туризам
4. Одржливиот развој и туризмот
5. Културен туризам и туризам на културното наследство
6. Религиозен (верски) туризам
7. Емпириски дел на истражувањето

Заклучок

Прилози

Користена литература.

Докторската дисертација е збогатена со 7 табели, 18 графикони и 113 слики (од кои 2 мапи), додаток од анкетни прашалници и 143 референци со користена литература, законска регулатива и интернет извори.

Предмет и цели на истражувањето

Предметот на истражување во докторската дисертација произлегува од потребата за вклучувањето на потенцијалот на културното наследство во туристичката понуда во Полошкиот регион. Проблем кој се истражува во овој труд е истражувањето на целокупниот потенцијал на културно наследство

што го поседува овој регион и ставањето во функција на одржливиот развој на туризмот. Акцентот е ставен на истражувањето на движното и недвижното културно наследство и анализата на реалната состојба на туристичката понуда во Полошкиот регион, со посебен осврт на прашањето, колку е вклучен културниот туризам во туристичката понуда.

Цел на дисертацијата. Научните цели на докторската дисертација се однесуваат на поврзаноста на културното наследство и туризмот. Културниот туризам се повеќе станува атрактивен за голем број туристи, многу земји во светот кои имаат потенцијал од културно наследство, на организирана форма тој потенцијал го поврзувале со туризмот и станале познати и атрактивни туристички дестинации. Придобивките од културниот туризам се големи, како за локалните жители, локалните власти, така и за државата во целина. Друга значајна предност на културниот туризам е зачувувањето на традициите и културните објекти од минатото и пренесувањето на идните генерации на тие богатства. Одредена дестинација со вклучувањето на културното наследство во туристичката понуда, придонесува со развој на локалната заедница, создава можности за вработување, развој на малите бизниси, можност за развој на други видови туризам и многу други придобивки.

Практичните цели на докторската дисертација се однесуваат на формирањето на една атрактивна туристичка дестинација преку преземањето пакет мерки, меѓу кои се: Зголемување на конкурентноста на културниот туризам и туризмот на културното наследство во Полошкиот регион; Иницирање и креирање на препознатлива и одржлива туристичка дестинација во Полошкиот регион; Координација на активностите и унапредување на соработката помеѓу стејкхолдерите во областа на културата и туризмот во Полошкиот регион; Зголемување на должината на престој на туристите, зголемување на туристичкиот промет и приходите од туризмот во Полошкиот регион. Преку анализа на реалната состојба, се утврдуваат недостатоците и слабостите во досегашниот развој на културниот туризам во Полошкиот регион. Исто така, се потенцираат успешни примери од соседни земји и од светот, па со компарација на двата примери дисертацијата ќе помогне на инклузија на најдобрите примери за развој на одржливиот културен туризам во Полошкиот регион.

Методологија на истражувањето

Методологијата на истражувањето опфаќа цели, хипотези, методи, инструменти и техники. За потврдување за поставените хипотези се извршени теренски и кабинетски истражувања во кои се применети соодветни техники и методи за прибирање, анализа на податоци и нивна интерпретација. Со помош на кабинетско и теренско истражување се прибрани примарните и секундарните податоци и истите квалитативно и квантитативно се опишани, со што се добива појасна слика на предметот на истражување. Примарните податоци се добиени со примена на методите на набљудување и испитување, а секундарните податоци се добиени преку анализа на постојните податоци во литературата, статистики, годишници за работа, извештаи и сл. Податоците од истражувањето се обработени со методот на анализа на содржина, кој претставува објективна, системска и квантитативна анализа на собраните податоци. Методот на испитување е извршен со помош на однапред подготвена анкета како инструмент за прибирање податоци од страна на претставниците на туристичките агенции и хотелите, кои се сметат клучни во составувањето на туристичката понуда. Кабинетските истражувања се насочени кон анализа на домашна и странска литература, статистики и сл., како и анализа на добиените резултати од теренското истражување со хотелско-туристичките работници во Полошкиот регион.

Анализата на вклучувањето на културното наследство во функција на одржливиот развој на туризмот кај туристичките агенции и хотелите е направена според квантитативно-квалитативен метод кој дава јасна слика за вклучувањето на културното наследство во туризмот, вклучувајќи ја улогата на туристичките агенции и хотелите во процесот на промоција на културното наследство во Полошкиот регион, нивно ангажирање за привлекување што повеќе странски туристи, соработка со другите чинители во туризмот, трансформација на Полошкиот регион од транзитна во стационарна туристичка дестинација и др.

Со цел добивање објективни и реални оценки на поставените индикатори, освен податоците кои се прибирани со метод на анкетање, извршена е и претходна консултација и дискусија со раководителите, односно претставниците на туристичките агенции и хотелите. Како инструменти за прибирање податоци користени се анкетни прашалници и неформални интервјуа. Собраните податоци понатаму се анализираат со дескриптивна анализа која подразбира трансформација на средените и категоризирани собрани податоци во пишан материјал со кој се појаснуваат испитуваните појави. Направена е компаративна анализа која ќе помогне во утврдување на индикаторите на кои е потребно да се обрне поголемо внимание во квалитетот на дестинацијата, ќе се утврдат слабостите во управувањето со културните добра и ингеренциите на различните носители на туристичката политика. Исто така, направена е и SWOT анализа од која јаките страни од повеќе аспекти се: економски, социјални, туристички и сл., како и можностите кои се ставени според носителите на туристичката политика во земјата за развој на туризмот на локално, регионално и национално ниво. Од друга страна, ќе се согледаат и слабите страни, односно пропустите во досегашното работење на сите заинтересирани страни, менаџирањето со дестинациите, угостителските објекти итн. Анализата ќе помогне и во навремено отстранување на заканите и нивно претворање во можности.

Анализа на одделните делови од докторската дисертација

Дисертацијата содржи повеќе меѓусебно поврзани поглавја кои даваат одговор на зададените истражувачки цели. Обработен е голем обем на теоретска литература од истражувачката област и извршени се теренски истражувања.

Во првото поглавје на докторската дисертација е претставена методолошката **рамка** на истражувањето, јасно е дефиниран предметот на истражување, утврдени се научните и практичните цели на истражувањето и основната и посебните хипотези. Исто така, одредени се методите на истражување, изворите на податоци, начинот на обработка и интерпретација на податоците. На крајот се објаснуваат оправданоста на истражувањето и применливоста на резултатите.

Во второто поглавје насловено како **Осврт на литературата** се вклучени голем број теми, почнувајќи од темата **Туризам**, каде што се прави дефиниција на поимот туризам и турист, потоа се елаборира историскиот развој на туризмот и класификација односно видови на туризам. Како друга тема на ова поглавје е темата **Култура**, каде што исто така има неколку поттеми, како поим, дефинирање и приоди во дефинирањето на културата, потоа имаме дефиниции за културата според УНЕСКО, карактеристики и аспекти на културата и јазик и култура. Трета тема на поглавјето е **Културните вредности и атракции**, каде што се елаборираат темите *Проценка на културните вредности* и *Стратегии за промоција на културните вредности*. Четврта тема на ова поглавје е **Одржливиот развој**, одржливиот развој и туризмот, одржливиот развој и културата, каде што се изнесени неколку теми во врска со поимот, дефинирањето, аспекти и цели на одржливиот развој,

потоа *Одржливиот развој и туризмот, Местото на културата во одржливиот развој, Културни аспекти на одржливиот развој, Индикатори за одржлив развој на културата, Меѓународни документи и програми за заштита на културното наследство, Агенда 21 за културата, Дигитализација на културното наследство и Негативните влијанија на брзиот развој на туризмот врз културното наследство*. Петтата тема гласи **Културен туризам и туризам на културно наследство** во која се укажува на улогата на културниот туризам и културното наследство во креирањето на туристичката дестинација, каде што се вклучени темите: *Културата и културното наследство како туристички потенцијали, Дефинирање на „културен туризам“ и „туризам на културно наследство“, Приоди во дефинирањето на „културниот туризам“, Форми на „културен туризам“, Принципи на „културниот туризам“, Дефинирање на „културни туристи“ и „културни туристички дестинации“, Карактеристики (типови) на „културните туристи“, Одржливиот развој на културниот туризам според УНЕСКО/ Светска туристичка организација (WTO), Економски импакт на туризмот во туристичката дестинација и културното наследство и Конверзивната функција на туризмот во културното наследство*. Шестата тема од поглавјето е **Религиозен (верски) туризам**, каде што се опишуваат поим и видови религиозен туризам, како и верскиот туризам и културното наследство и верскиот туризам во светот. Во седмата тема се прави елаборација на **културното наследство во Полошкиот регион**, каде што детално се пренесуваат потенцијалите од културното наследство што го поседуваат двата градови Тетово и Гостивар заедно со околните населени места и туристичките центри Попова Шапка и Маврово. Осмата тема гласи **Културен туризам и туризам на културно наследство во Полошкиот регион**, каде што се вклучени темите: *Туристичка понуда на Полошкиот регион, Поврзаноста на „културниот туризам“ со другите видови на туризам во Полошкиот регион, Поврзаноста на културниот туризам и верскиот туризам во Полошкиот регион, Заштита на културното наследство во Полошкиот регион, Реставрација на културно- историските објекти во Полошкиот регион, Маркетинг стратегии за промоција на културното наследство во Полошкиот регион, Дигитализација на културното наследство во Полошкиот регион, Перспективите на „културниот туризам“ и „туризмот на културно наследство“ во Полошкиот регион и SWOT анализа на развојот на културниот туризам во Полошкиот регион*. Од каде што се гледа фактичката состојба на културното наследство и културниот туризам во Полошкиот регион.

Третото поглавје е посветено на **емпирискиот дел од истражувањето**. Во овој дел, преку анкетањето, на кое му претходеше разговор и дискусија со претставниците на туристичките агенции и хотелите, детално се анализира реалната состојба на културното наследство во Полошкиот регион и вклучувањето во функција на одржливиот развој на туризмот. Спроведено е истражување и анализирани се резултатите од истото, со цел да се утврдат можности за подобрување на туристичката понуда за одржлив развој на културниот туризам во Полошкиот регион. Користен е квалитативно-квантитативен метод за истражување, кој според авторот дава јасна и објективна слика за моменталната потреба на активно учество на сите чинители во туризмот, посебно туристичките агенции и хотелите во креирањето на една опширна туристичка понуда за целиот Полошки регион, каде што би имале комбинација на повеќе видови на туризам, продолжување односно зголемување на времето на престој на туристите, зголемување на соработката со институциите и секако зголемување на придобивките за сите инволвирани страни.

Последното поглавје се однесува на цитираната **литература** која е користена во оформувањето на трудот.

Конечна оценка на докторската дисертација

Врз основа на анализата и проверката на докторската дисертација, може да се заклучи дека трудот е успешно завршен. Може да се констатира дека станува збор за особено значаен труд што дава научен придонес во областа на туризмот со посебен акцент на културниот туризам. Резултатите се прегледно претставени. Понудените заклучоци ја заокружуваат тезата како целина и нудат насоки за идни активности.

Докторската дисертација е научен труд со оригинални сознанија, а врз основа на содржината, обемот и постигнатото ниво на квалитет ги задоволува и исполнува условите потребни за изработка на докторски труд.

Резултати. Добиените резултати од направените истражувања во докторската дисертација се прикажани јасно и разбирливо, текстуално во табели, слики и графикони, а целта на истражувањето е успешно реализирана. Резултатите се толкувани логично и разбирливо на соодветно академско ниво со научен степен на верификација преку примена на современи статистички и научно признати истражувачки методи и анализи.

Исполнетост на законските услови за одбрана на докторската дисертација

Кандидатот м-р Агим Асани ги објавува следниве научноистражувачки трудови:

1. Kitanov, Vladimir and Asani, Agim (2023) Innovative technology and its impact on the economic development of tourism. In: 40th International scientific conference KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS, KNOWLEDGE – INTERNATIONAL JOURNAL, VOL. 57. Sokobanja, Serbia 07-09.04.2023

2. Asani, Agim (2020) Cultural heritage in service of the sustainable development of tourism in the tetovo region in: International Scientific Journal in Economics, Finance, Business, Marketing, Management and Tourism ECONOMIC VISION | Vol. 7 | No. 13-14 | pp. 1-279 | Tetova | 2020

3. Асани, Агим (2021) Promotion of restaurants by branding the chef and the impact on the Tourist offer of the city of Tetovo In: International scientific and practical conference Current trends and prospects of international tourism. TURISTIKA Skopje, North Macedonia 03.09.2021

4. Асани, Агим, Зенуни, Зенун (2022) Хотелите и туристичките агенции клучни за развојот на рецептивниот (дојдовен) туризам во тетовскиот регион In: 5. Меѓународна научна конференција „Предизвиците во туризмот и бизнис логистиката во 21 век“, »ISCTBL 2022«.

5. Antonievski, Goran, Agim Asani, Zenuni, Zenun (2022) Карактеристики на гастрономијата во Источниот регион на РС Македонија. In: 5. Меѓународна научна конференција „Предизвиците во туризмот и бизнис логистиката во 21 век“, »ISCTBL 2022«.

6. Antonievski, Goran, Asani, Agim (2022) Карактеристики на гастрономијата во Полошкиот регион. In: Шеста меѓународна научна конференција „ФИЛКО филологија, култура и образование“, 18-19.10.2021.

7. Саздова, Јулијана, Асани, Агим, Антониевски, Горан (2023) Анализа на квалитетот на угостителските услуги во источниот дел од Република Северна Македонија In: 6. Меѓународна научна конференција „Предизвиците во туризмот и бизнис логистиката во 21 век“, »ISCTBL 2023«

8. Asani, Agim, Sadova, Julijana, Antonievski, Goran (2023) Вонпансионската туристичка понуда на угостителските објекти во полошкиот регион In: 6. Меѓународна научна конференција „Предизвиците во туризмот и бизнис логистиката во 21 век“, »ISCTBL 2023«

9. Sazdova, Julijana and Asani, Agim (2023) Types of Restaurant Service Quality, Expectation and Perception In: XIX. International Balkan and Near Eastern Congress Series on Economics, Business and Management-Plovdiv / BULGARIA, ISBN 978-619-203-339-2

10. Asani, Agim (2023) Development of tourist business in a rural environment (case: Mrizi i zanave – Albania) In: ECONOMIC VISION, International Scientific Journal in Economics, Finance, Business, Marketing, Management and Tourism, VOL. 10 NO. 19-20 PP. 1-221 TETOVA, 2023

11. Kadriu, Arta and Asani, Agim and Aqifi, Elsana (2023) in: ECONOMIC VISION, International Scientific Journal in Economics, Finance, Business, Marketing, Management and Tourism, VOL. 10 NO. 19-20 PP. 1-221 TETOVA, 2023

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Комисијата за оценка и одбрана на докторската дисертација **„Културното наследство во функција на одржливиот развој на туризмот во Полошкиот регион“** од кандидатот м-р Агим Асани донесе заклучок дека истата претставува самостојна научна работа со оригинални научни истражувања и значајни резултати.

Докторската дисертација е научен труд со оригинални сознанија, а врз основа на содржината, обемот и постигнатото ниво на квалитет ги задоволува и исполнува условите потребни за изработка на докторски труд.

Во согласност со горенаведеното, Комисијата има особена чест и задоволство да му предложи на **Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 4 да ја прифати позитивната рецензија на докторската дисертација со наслов „Културното наследство во функција на одржливиот развој на туризмот во Полошкиот регион“ од кандидатот м-р Агим Асани и да одобри јавна одбрана на истата.**

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Д-р Дејан Методијески, редовен професор на Факултет за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, претседател, с.р.

Д-р Тања Ангелкова-Петкова, вонреден професор на Факултет за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, член, с.р.

Д-р Оливер Филипошки, вонреден професор на Факултет за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, член, с.р.

Д-р Нако Ташков, редовен професор на Факултет за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, интерен ментор и член,

Д-р Адем Дрешај, редовен професор на Факултет за агробизнис, Универзитет „Хаџи Зека“, Печ, екстерен ментор и член, с.р.